

Agència
per a la Qualitat
del Sistema Universitari
de Catalunya

TALLER: L'AVAUACIÓ DE LA RECERCA EN HUMANITATS I CIÈNCIES SOCIALS

Universitat de Barcelona, 28 i 29 de gener de 2010

Ponències i contribucions

Grup 7: Biblioteconomia i Documentació i Comunicació

SUMARI

Contribució

La necessitat de simetria en l'avaluació de la recerca. David Fernández, Departament de Comunicació Audiovisual i Publicitat I, UAB.....**pàgina 3**

Ponència

La producció i avaluació científica en Biblioteconomia i Documentació a Catalunya. Llorenç Arguimbau, Departament de Filologia Catalana, UB, i coordinador de l'Observatori de la Recerca de l'Institut d'Estudis.....**pàgina 5**

Contribució

L'avaluació d'articles i de revistes científiques en l'àmbit de la comunicació i dels estudis culturals. Enric Castelló, Departament d'Estudis de Comunicació Audiovisual, Publicitat i Relacions Públiques i Periodisme, URV.....**pàgina 8**

Ponència

La qualitat del coneixement en Publicitat i Relacions Públiques. Daniel Tena i David Roca, Departament de Comunicació Audiovisual i de Publicitat, UAB.....**pàgina 10**

Ponència

Reflexió sobre l'avaluació de la recerca en Comunicació. Salvador Alsius, Departament de Comunicació, UPF.....**pàgina 14**

Ponència

Bones pràctiques en els processos de revisió d'articles en revistes avaluades. Lluís Codina, Departament de Comunicació, UPF.....**pàgina 18**

La necessitat de simetria en l'avaluació de la recerca

Les reflexions contingudes en aquest document pretenen ser genèriques, referides als processos d'avaluació en general i no als de cap agència o institució en concret. També són reflexions generals per a totes les àrees de coneixement, almenys dins de l'àmbit de les ciències socials.

L'aspecte sobre el qual m'agradaria reflexionar és el de la simetria en l'aplicació de les exigències de qualitat. La qualitat ha estat un fil conductor en la justificació dels processos d'avaluació i sembla un principi al qual, d'entrada, ningú no posa objeccions.

Ara bé, l'exigència de qualitat s'ha de fer en tot el sistema de ciència i tecnologia de forma simètrica, és a dir, de manera homogènia entre totes les persones i institucions avaluades. Un exemple de la falta de simetria es dona en els criteris utilitzats per l'avaluació de la recerca en els processos d'acreditació, per una banda, i l'avaluació de la recerca com a mèrit de professorat, els trams de recerca, per l'altra. L'exigència sembla molt més elevada en el primer cas que no pas en el segon, tot i que només poden demanar aquests trams de recerca les persones que ja estan dintre del sistema de manera indefinida (i, en el cas autonòmic, també els lectors). L'exigència de 5 publicacions d'impacte al llarg de 6 anys que es demanen per a la concessió d'un tram de recerca contrasta amb el que es demana per acreditar-se per a una titularitat que, a més, varia en funció de les àrees de coneixement. Sembla lògic pensar que si els mèrits de recerca exigits són diferents per a una acreditació de professorat, també ho hagin de ser per a una valoració posterior dels seus mèrits. En aquest sentit, si el canvi de les condicions per a la concessió de trams cap a una major exigència es considerés una mesura políticament impopular, una possibilitat alternativa seria crear un sistema de mèrits en dos nivells, un de bàsic i un altre d'excel·lència amb criteris més exigents.

Una altra asimetria es dona en la provisió de places. Mentre que en els processos d'avaluació i/o acreditació previs -per part de les agències- l'avaluació l'efectuen recercadors amb un ampli currículum que dona fe de les seves capacitats, això no sempre succeeix amb la provisió de les places dintre de les pròpies universitats. Tot i ser dues institucions diferents, formen part d'un mateix sistema i seria desitjable una certa coherència en l'exigència de qualitat, també dels avaluadors.

Arribats a aquest punt cal matisar i recordar que algunes àrees de coneixement són més joves que altres amb un major recorregut i, donat que els processos selectius depenen del seu context històric, el cert és que fora recomanable que l'augment en l'exigència de qualitat s'anés aplicant gradualment també als avaluadors.

El tercer exemple és recent i afecta totes les àrees. En la darrera convocatòria de grups de recerca consolidats -per tant, l'elit de la recerca- els *reviews* tenien el mateix valor que els articles científics, el que no succeeix en l'avaluació dels mèrits individuals dels investigadors en processos d'acreditació. Aquests són subjectes d'avaluació amb una menor capacitat que tot un grup format per diversos recercadors i no sembla, doncs, que un mèrit amb valor mínim per a un investigador individual tingui molt més valor a l'hora d'avaluar tot un grup de recerca. O, en aquest mateix cas, que l'índex de referència utilitzat per a les publicacions indexades sigui un on tenen cabuda revistes que no són en cap altre dels índexs utilitzats per a l'avaluació de mèrits individuals.

En tot cas, la pròpia posada en marxa de les agència d'avaluació ha suposat que hi hagi criteris i això dóna més seguretat, transparència i garanties. Els criteris s'han de matisar, discutir i negociar però el sol fet de la seva existència ja és positiu per als recercadors per la guia que aporten en la seva trajectòria acadèmica.

Per tot plegat, cal reivindicar la coherència i el manteniment del nivell d'exigència al llarg de tota la cadena d'avaluació, un fet que només aporta avantatges, tant de transparència com de claredat per als avaluats, a més de la fermesa del missatge d'exigència de qualitat que es transmet a tot el sistema i els agents implicats.

David Fernández Quijada (david.fernandez@uab.cat)
Departament de Comunicació Audiovisual i de Publicitat I
Universitat Autònoma de Barcelona

La producció i avaluació científica en Biblioteconomia i Documentació a Catalunya

Llorenç Arguimbau Vivó, coordinador de l'Observatori de la Recerca de l'Institut d'Estudis Catalans (OR-IEC) [llarguimbau@iec.cat] i professor associat de l'Àrea de Documentació de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) [llorenc.arguimbau@uab.cat].

En el marc de la Societat de la Informació, l'àmbit d'actuació de la Biblioteconomia i Documentació (BiD) s'ha ampliat de forma considerable, abastant des de camps més tradicionals (biblioteques escolars i públiques, centres documentals, etc.) fins a les darreres aplicacions (bases de dades, gestió del coneixement, biblioteques digitals, vigilància tecnològica, organització de continguts web, mitjans de comunicació, estudis bibliomètrics, etc.)

En l'ensenyament superior, l'àrea de coneixement de Biblioteconomia i Documentació es caracteritza per les seves reduïdes dimensions. En el curs 2007-2008, representava un 0,6% del Personal Docent i Investigador (PDI) de les universitats públiques catalanes i estava present a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), Universitat de Barcelona (UB), Universitat Oberta de Catalunya (UOC) i Universitat Pompeu Fabra (UPF). En relació a Espanya, Catalunya representava el 23,4% del PDI estatal.

BiD i la recerca científica

Qualsevol recerca científica s'ha de fonamentar en una sòlida base documental. A partir d'un coneixement aprofundit de les fonts d'informació disponibles, els bibliotecaris i documentalistes donen suport directament a l'activitat científica i tècnica a través de biblioteques, centres d'informació especialitzada, bases de dades, etc. A més, una eficaç gestió interna de la informació en els propis agents científics permet impulsar un cercle virtuós, tot augmentant la generació i l'impacte dels resultats i, d'aquesta manera, poder accedir a una major quantitat de recursos competitius. Per un altre costat, el coneixement precís, actualitzat i complet de la informació i documentació científica i tecnològica possibilita l'elaboració i gestió de polítiques profitoses, així com l'oportunitat en la presa de decisions

Cal reivindicar el rol de la BiD en l'avaluació científica, amb aplicacions a diversos nivells d'usuaris: polítics i tècnics (suport al disseny i seguiment de convocatòries); experts avaluadors (establiment d'un marc de referència); i, per últim, científics avaluats (recollida prèvia d'informació, selecció de les publicacions més adients per enviar els resultats obtinguts i, finalment, mesurament de l'impacte obtingut).

Difusió i visibilitat

Fer ciència també consisteix en comunicar els resultats mitjançant documents públics i estandarditzats. Per tant, qualsevol treball ha de buscar la màxima difusió i visibilitat entre la comunitat científica. En aquest sentit, l'àrea de BiD ofereix un bon marc de referència teòric i pràctic. A tall d'exemple, es poden destacar els dipòsits digitals d'accés obert (*Open Access*) a la producció científica (*E-LIS: E-prints in Library and Information Science* [<http://eprints.rclis.org>] és una iniciativa internacional en el camp de la BiD) o la interconnexió i combinació sinèrgica de sistemes d'informació (el Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya –CBUC– [<http://www.cbuc.cat>] desenvolupa una important tasca en aquesta línia de treball).

La producció científica en BiD

A continuació, es tracten de forma sintètica algunes dels principals característiques de la producció científica actual en l'àrea de BiD a Catalunya.

En el marc del *V Plan Nacional I+D+I (2004-2007)*, s'han concedit 8 projectes de recerca competitius de caràcter triennal a investigadors catalans de l'àrea. Pel que fa al *Pla de Recerca i Innovació de Catalunya*, en la darrera convocatòria de "Grups de Recerca de la Generalitat de Catalunya reconeguts finançats 2009-2013", s'han atorgat 4 grups de BiD sobre els 1.274 totals.

En relació a la publicació d'articles científics, es detecta una lleugera tendència cap a la internacionalització, amb la (encara) incipient publicació en revistes indexades a les principals bases de dades internacionals utilitzades com a índexs de citacions: *Web of Science* (Thomson Reuters) i *Scopus* (Elsevier). Dues revistes espanyoles hi estan representades: *El profesional de la información* (ISSN 1386-6710) i la *Revista Española de Documentación Científica* (ISSN 0210-0614). A la vegada, el dipòsit digital *E-LIS* emmagatzema 10.199 documents, dels quals 2.190 procedeixen de l'Estat espanyol, amb una aportació considerable de Catalunya.

Dues publicacions en sèrie catalanes (*Item: revista de biblioteconomia i documentació* –ISSN 0214-0349– i *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació* –1575-5886–) estan presents entre les 10 publicacions estatals de BiD amb major impacte segons diferents bases de dades per a l'avaluació de revistes científiques de l'àmbit de les ciències socials i humanes:

- *IN-RECS: Índice de impacto de las Revistas Españolas de Ciencias Sociales* [<http://ec3.ugr.es/in-recs>].
- *MIAR: Matriu d'Informació per a l'Avaluació de Revistes* [<http://miar.ub.es>].
- *RESH: Revistas Españolas de Ciencias Sociales y Humanas* [<http://resh.cindoc.csic.es>].

En relació als llibres i capítols de llibres, a banda de diferents monografies d'homenatge i miscel·lànies, destaquen dues editorials espanyoles amb col·leccions

especialitzades en BiD: Síntesis (*Ciencias de la información. Biblioteconomía y documentación*) i Trea (*Biblioteconomía y administración cultural*).

En l'àmbit dels congressos, cal esmentar algunes de les trobades científiques totalment consolidades on els professionals i investigadors en BiD de Catalunya hi participen:

- *Jornadas Españolas de Documentación* (organització: Federación Española de Sociedades de Archivística, Biblioteconomía y Museística, FESABID [<http://www.fesabid.org>]).
- *Jornades Catalanes d'Informació i Documentació* (organització: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, COBDC [<http://www.cobdc.org>]).
- *Jornadas de Bibliotecas Infantiles, Juveniles y Escolares* (organització: Fundación Germán Sánchez Ruipérez [<http://www.fundaciongsr.es>]).
- *Jornadas Nacionales de Información y Documentación en Ciencias de la Salud* ([<http://www.jornadasbibliosalud.net>]).
- *Ibersid: Encuentros Internacionales sobre Sistemas de Información y Documentación* (Universidad de Zaragoza, UZ [<http://ibersid.org>]).
- *World Library and Information Congress: IFLA General Conference and Assembly* (*International Federation of Library Associations, IFLA* [<http://www.ifla.org>]).

Finalment, l'àrea de BiD a Catalunya presenta, en els darrers 5 cursos, una mitjana de 2-3 tesis doctorals lligides per curs.

Consideracions finals

L'avaluació de la recerca desenvolupada en BiD a Catalunya ha de tenir en compte el caràcter transversal de l'àrea i la inexistència actual d'una massa crítica prou considerable. De tota manera, es tracta d'un àmbit científic amb bones perspectives de futur en relació al volum i qualitat de les investigacions a desenvolupar. A més, cal reivindicar el paper que l'àrea de coneixement pot jugar tant en la difusió com en l'avaluació científica.

L'avaluació d'articles i de revistes científiques en l'àmbit de la comunicació i dels estudis culturals

Enric Castelló, professor del Departament d'Estudis de Comunicació de la Universitat Rovira i Virgili i editor principal de la *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies* [enric.castello@urv.cat]

Una de les problemàtiques més evidents en el camp dels estudis culturals i de la comunicació a Catalunya ha estat la manca de difusió de la recerca o el precari impacte que han tingut els investigadors catalans a nivell internacional. Tot i que com indiquen alguns autors¹ en els anys noranta els estudis de comunicació experimenten un augment en termes quantitativus i de docència, no queda clar que aquest creixement hagi tingut un impacte a nivell de visibilitat de la difusió de la recerca. El nombre de tesis doctorals lligides ha augmentat clarament respecte als anys noranta. Tanmateix, la internacionalització d'aquesta activitat científica continua sent precària. Un indicador molt il·lustratiu és el fet que les revistes amb més impacte a nivell internacional rarament publiquen treballs d'investigadors catalans en aquest àmbit. En els vuit anys que van de 1996 a 2002, els investigadors catalans només vam publicar sis articles en revistes qualificades a l'índex ISI.² És fàcilment pronosticable que aquesta mancança es corregirà lleugerament en pròxims informes.

Les revistes catalanes en aquest àmbit han tingut una certa continuïtat, amb alts i baixos i amb una periodicitat amb mancances. Els criteris de selecció de treballs no sempre han estat suficientment transparents i, fins fa poc, no aplicaven una selecció de treballs a partir d'un procés anònim d'avaluació per parells (*blind peer review*). Recentment algunes revistes amb certa trajectòria han començat a aplicar l'avaluació per parells, mentre que des de l'estiu de 2009 disposem del primer número del *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, publicat per l'editorial Intellect Books i que aplica el sistema de *blind peer review* per la selecció d'articles.³

Aquests moviments coincideixen amb el canvi de paradigma especialment pel que fa a l'avaluació del professorat. Assolir les acreditacions necessàries per a accedir a cossos docents consolidats exigeix ara una sèrie de requisits que empenyen els investigadors a fer un esforç addicional en la difusió de la recerca, però també demanden qualitat de les publicacions on tenen impacte els seus

---

¹ Jones, Daniel E. (2000) *Informe Investigació sobre Comunicació a Catalunya els anys noranta*. X Conferència de la Societat Catalana de Comunicació. Girona, accés 17 de novembre de 2009: <http://www.iecat.net/institucio/societats/SCComunicacio/activit/girona/Jonesinform.htm>; Berrio, Jordi (1997) (ed.) *Un segle de recerca sobre comunicació a Catalunya : estudi crític dels principals àmbits d'investigació de la comunicació de massa*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la UAB.

² Institut d'Estudis Catalans (2002) *Reports de la Recerca a Catalunya 1996-2002.*, accés 18 de novembre de 2009: http://www.iecat.net/recerca/reports/Publicats2Edicio/Rep_24_ComunInf96-02.pdf

³ Primer número d'accés lliure a la xarxa (accés 18 de novembre de 2009: <http://www.intellectbooks.co.uk/journals/view-Journal,id=162/>)

treballs. Per altra banda, les revistes en el camp estan fent moviments per a situar-se en els índex d'impacte; un dels moviments més notables en aquest àmbit –tot i que fora de Catalunya- és la inclusió de la revista *Comunicar*⁴ en el prestigiat índex ISI.

Finalment, voldríem indicar que l'aplicació de l'índex de classificació de revistes de l'AGAUR (Carhus)⁵ és un esforç més per endreçar la desorientació general, però hi ha aspectes que encara denoten certa confusió. Per exemple, Carhus situa, com és evident, les revistes incloses en el Social Sciences Citation Index en la categoria A però si llistem la categoria A de 'Comunicació i Informació' no trobem títols com *Media, Culture & Society* (inclosa en una altra categoria i encara sense avaluar) o *European Journal of Communication*. Trobem mancances importants en la relació de revistes, de títols de prestigi que no estan inclosos en cap categoria (*European Journal of Cultural Studies*; *The International Communication Gazette*, per exemple); d'altres han estat classificats en una única categoria quan són certament multidisciplinars o de l'àmbit comunicatiu i cultural (i.e. *Media, Culture & Society*) o bé es podrien considerar com a mínim en dos àmbits (*Political Communication*). Finalment, la major part de revistes encara no estan classificades o simplement apareixen com B/C/D/Pendent. Dit això, i donades les limitacions d'espai, la proposta que fem des d'aquí aniria en la línia de millorar els criteris de classificació de revistes en l'àmbit per una banda i, per una altra, en fer un esforç col·lectiu per aplicar estàndards de qualitat a nivell intern de cada revista en la selecció de treballs. Som conscients que el context implicaria la pressa de múltiples mesures que aquí no podem desenvolupar, però voldríem si més no apuntar-ne un parell que considerem interessants per a debatre.

- a. El reforçament del sistema d'avaluació per a revistes catalanes/espanyoles que tingui en compte els criteris habituals en l'establiment de categories (manteniment de la periodicitat, sistema de selecció de treballs amb revisió a cegues per parells, internacionalització de la revista a nivell d'autors, composició de les comissions editorials, disposició d'abstracts en anglès, disposició de Digital Object Identifier dels treballs (DOI), índex de rebuig de treballs, qualitat del sistema d'anonimat i de comunicació amb autors i revisors, impacte dels treballs i citacions, etc.). Per a revistes de fora de Catalunya es podria confiar en índexos reconeguts com el Social Sciences Citation Index o d'altres a nivell europeu, però no amb altres que no aconsegueixen els criteris que estem indicant.
- b. Incorporació interna a les revistes d'un sistema d'avaluació fiable en què els autors vegin que els seus treballs són escrutats i sotmesos a un procés de qualitat en què participen experts en el camp corresponent que interpel·len l'autor per a la millora del treball si és necessari. A més caldria aplicar processos de transparència d'aquest sistema amb la publicació de les guies per als autors, les normes d'estil i de submissió de treballs, etc.

Considerem que la millora de la qualitat de les revistes científiques en comunicació i estudis culturals passa per la normalització del marc d'avaluació, que ha de seguir els estàndards habituals en l'àmbit de les ciències socials i humanes.

---

⁴ Accés 18 de novembre de 2009: <http://www.revistacomunicar.com/>

⁵ Accés 18 de novembre de 2009:

http://www10.gencat.cat/agaur_web/AppJava/catala/a_info.jsp?contingut=carhus

TALLER AVALUACIÓ RECERCA HUMANITATS I CIÈNCIES SOCIALS 2010

L'avaluació de la recerca en Humanitats i Ciències Socials

Reflexió en veu alta de com hauria de ser l'avaluació: problemes, paper dels llibres o articles, àrees de coneixements, qualitat de la investigació versus difusió, determinació d'una publicació en el llistat de referència, diferents figures i diferents acreditacions, potencial del grup de recerca, investigació i transferència.

La qualitat del coneixement en Publicitat i Relacions públiques

Els conceptes associats al reconeixement de la recerca estan orientats a l'assoliment d'un nivell d'excel·lència equiparat a una qualitat idealitzada. Respecte el concepte de qualitat que ens ocupa, podem convenir que es construeix a partir d'una sèrie de criteris i no és, en sí mateix, un valor absolut. És un valor relatiu i que té, al nostre entendre, greus indicis de claredat i precisió. De igual manera, l'acreditació és un valor personal, un valor individual atribuït a un acadèmic o a un grup de recerca en funció de la seva qualitat investigadora. És aquí on radica un dels principals conflictes: qui determina, el què es determina com indicis de qualitat de la recerca?, quan es fa aquest procés?, a través de quins indicis i per a què?

En primer lloc, cal preguntar-se si els indicis de la recerca aporten suficient confiança per a l'avaluació? Es a dir, hi ha la possibilitat d'existència de l'error de no acreditar a qui realment ho mereixi i per contra, acreditar a qui no s'ho mereixi? Efectivament, el risc d'aquest error, el creiem alt.

L'error greu no està en acreditar a qui no hauria d'estar-ho sinó en no acreditar a qui, efectivament, hauria d'estar-ho.

Sembla que el sistema actual porti a la recerca a realitzar una tasca que el que busca no és el coneixement en ciències humanes y socials, en comunicació i molt específicament en publicitat i relacions públiques sinó el que interessa és publicar. I publicar, no de manera genèrica, sinó en específiques publicacions, el que converteix el sistema en dependent de criteris externs als sistema propi de la recerca. Aquesta variable converteix els indicis de la qualitat de la recerca en molt discrecionals.

Mínims per l'acreditació

En realitat, en parlar de mínims s'introdueix una certa trampa en el procés d'acreditació. La determinació de la qualitat d'un sistema, d'un indicatiu, en definitiva de qualsevol cosa, ve determinada per l'assoliment mínim, mai màxim d'un determinat nivell. En aquesta qüestió no trobem cap mena de dificultat. On està la dificultat és en l'aplicació dels criteris. En fer servir uns criteris, ja no tan sols s'estableixen arbitràriament sinó que es jutgen també, arbitràriament. En aquest sentit és reconegut que les comissions avaluadores utilitzen criteris no prou transparents i més quant a banda del criteri, s'estableixen valors d'aquest. Es a dir, pots complir el criteri però pot ser considerat com a molt o poc assolit, a partir d'un altre criteri poc clar.

Costaria molt establir un sistema d'**acreditació automàtic** que no depengués dels criteris personals dels membres de comissions i que l'acadèmic avaluat pogués saber a priori si compleix o no els criteris? Això no resolt el tema d'identificar adequats criteris

però sí, el de l'ambigüitat de l'aplicació dels criteris dels membres de les comissions. El que treuria pes a l'entramat burocratitzat que representa el procés d'acreditació.

Podem convenir també que l'objectiu fonamental és incrementar el valor de la recerca a Catalunya. Creiem que del que es tractaria hauria de tenir una adequada imatge dels recursos i de l'orientació de la recerca. Per tant, s'hauria de convertir en una eina de gestió de les polítiques universitàries. Ans al contrari, es converteix en una eina política que fa que aquells que assoleixen el nivell, cada cop tenen més possibilitats de seguir millorant i, indubtablement, pujant el seu nivell individual segons els criteris establerts però no incrementant el nivell global. Volem remarcar amb això, que el nivell de qualitat d'un sistema, es situa sempre en el nivell més baix obtingut pels components del sistema de recerca, no en el nivell més alt. Si les polítiques són altament restrictives, de manera que l'error de denegar l'acreditació a investigadors que tindrien el nivell hi és, el que fem és no incrementar ni incentivar la millora del nivell de qualitat de la recerca, globalment. No es veu l'acreditació com a una urgència de nació sinó com una qüestió personal i individual de cadascú.

Per què fer un sistema tan poc transparent? És transparent fins a l'aplicació dels criteris dels membres de les comissions que com a valoració tècnica qualificada poden determinar el que considerin. La dependència d'això pot fer que un mateix índex sigui valorat de manera diferent per diferents comissions, en diferents moments. Per tant, trobem que els criteris de qualitat es converteixen en una qüestió externa a la qualitat intrínseca de la recerca. Apostem per aplicar uns criteris de manera automàtics.

En Humanitats i Ciències Socials, en Comunicació, en Publicitat i Relacions Públiques

El cas de Publicitat i de les Relacions Públiques és, si més no curiós. A Espanya i als països de parla hispànica, l'àmbit està molt vinculat al de la Comunicació. Però no així en altres zones. Si més no, podríem situar fàcilment l'àmbit de la PiRP en Psicologia, podria estar en Economia, en Mercadotècnia, fins i tot en Art. Així està vinculat en altres indrets. Però en el nostre país la vinculació i dependència es fa a Periodisme i a Comunicació Audiovisual. Efectivament, els criteris són els de les Humanitats i Ciències Socials, però aquests han d'incorporar els de Comunicació; però aquests han d'incorporar també, els de Publicitat i Relacions Públiques. Ja en considerar la Comunicació podem trobar diferències: quina perspectiva adoptar en una recerca realitzada amb finalitats periodístiques? O com valorar una recerca realitzada amb finalitats de publicitat, o de relacions públiques? Evidentment, la discrecionalitat de l'àrea de coneixement (constructe administratiu, que no científic) fa difícil pensar en trobar criteris harmoniosos que permetin la inclusió dels interessos de recerca en l'àmbit específic. D'altra banda, es converteix la recerca en piRP en una derivada de la de periodisme i de comunicació, en definitiva la seva consideració des de Comunicació. Aquest fenomen, a banda de no ser precís, introdueix un biaix de minorització de l'àmbit de la recerca en Publicitat i Relacions Públiques, i fins i tot de la consideració d'aquesta disciplina com a tal, que no permet el seu desenvolupament. Però ja hem apuntat que pot ser considerat des d'unes altres perspectives. Què fer?

La recerca en Pirp

Com podem veure en la següent taula, la recerca en Publicitat i Relacions Públiques tan sols arriba a un 8% en una de les revistes referents dins de l'àmbit. La Publicitat i les Relacions Públiques han de trobar encara el seu camí i potenciar revistes pròpies. S'hauria de produir un procés similar al que es va produir als Estats Units, on els articles de Publicitat van passar de publicar-se al *Journal of Consumer Research* al *Journal of Advertising* i altres que van arribar posteriorment com *Journal of Advertising Research*.

Articles publicats a Zer segons la disciplina (1996-2005)

Àmbit	Articles 1996-2005	Articles 2001-2005	Articles 1996-2000
CAV	42,27% (93)	51,40% (55)	33,63% (38)
Periodisme	40,91% (90)	32,71% (35)	48,67% (55)
Teories de la comunicació	5,45% (12)	0,93% (1)	9,73% (11)
RRPP	5,91% (13)	9,35% (10)	2,65% (3)
Publicitat	5,45% (12)	5,61% (6)	5,31% (6)
Total general	100,00% (220)	100,00% (107)	100,00% (113)

Font: Roca & Pueyo (2010). Recerca pendent de revisió.

L'**acreditació automàtica**, de la qual parlàvem anteriorment, hauria de basar-se principalment en les revistes acadèmiques, ja que són l'únic tipus de publicació que es basa en una avaluació a cegues. Però, com són els articles de les revistes de comunicació espanyola? En un recerca que està portant a terme el Grup de Recerca en Publicitat i Relacions Públiques (GRP), els articles teòrics són al voltant d'un 50%.

Considerem que per tenir un bon sistema d'acreditació hauríem, en primer lloc, de transformar les revistes per tal que fossin realment d'investigació i no d'investigació i assaig. A més, caldria potenciar les revistes d'orientació específica i científica de l'àmbit. A Espanya, les dues revistes relacionades, específicament, amb la Publicitat i les Relacions Públiques, *Qüestions Publicitaries* y *Pensar la Publicidad*, s'haurien de fusionar per tal de ser un referent entre les revistes en llengua espanyola.

Qüestions pendents

A continuació exposem una sèrie d'apartats que considerem posats sobre la taula però no resolts:

1. Els índex bibliomètrics, són quantitius no qualitius.
2. No hi ha consens ni homogeneïtat en els criteris d'acreditació. La qualitat d'un article no ha d'avaluar-se només pel seu impacte o pel prestigi de la revista.

3. El factor d'impacte no ha estat reflexionat suficientment. Pot estar influenciat per les modes de publicar en determinades publicacions, per el recolzament econòmic que tinguin, etc.
4. Un article pot estar molt o poc citat per diverses raons. I cal considerar que la qualitat de l'article no té relació directe amb el nombre de citacions. Una àrea poc desenvolupada com la Publicitat i les Relacions Públiques té poques probabilitats de tenir moltes citacions.
5. Els revisors de les publicacions no son ni tan independents, ni objectius com es podria suposar.
6. Manquen ajuts de traducció i revisió als investigadors per tenir presència internacional.

Propostes concretes

A continuació relacionem els aspectes que creiem ajudarien a valorar la qualitat de la recerca, no la quantitat:

1. La recerca ha d'aportar resultats sorprenents que tinguin sentit en l'àmbit específic.
2. Els resultats han de ser constatables a nivell teòric i pràctic.
3. Les idees presentades son noves, interessants i plantegen nous enfocaments als problemes.
4. La interpretació dels resultats és inequívoca.
5. La recerca té validesa interna donat que es fa servir un disseny i metodologia científica adequada.
6. Es presenta investigacions amb paradigmes nous especialment enginyosos.
7. La recerca té suficient validesa externa donat que els resultats i la teoria són presentats són generalitzables.
8. En les investigacions s'especifica el mètode i el procediment per a què altres investigadors puguin replicar-les.
9. Els resultats teòrics i pràctics tenen un alt grau d'implementació.
10. S'especifica de manera clara el tipus d'estudi es realitza.
11. Es realitza una adequada formulació i interpretació de les hipòtesis.
12. Els instruments d'estudi utilitzats tenen garantida la qualitat científica.
13. Establir un índex de cada article, de cada revista amb caràcter anual.
14. Els editors de les revistes haurien de tenir més pes en la publicació, i adoptar el *desk rejection* o rebuig de l'editor en el món anglosaxó. Així, el articles d'assaig deixarien de tenir presència científica.

david roca correa

daniel tena parera

Universitat Autònoma de Barcelona

Reflexió sobre l'avaluació de la recerca en Comunicació

Esquema de la intervenció de Salvador Alsius

Al ponent se li va demanar una “reflexió en veu alta”, i això és el que farà. El que s'exposa a continuació és una relació de qüestions que seran abordades en el marc de la intervenció oral.

La intervenció se centrarà en quatre punts i un corol·lari. Algunes de les observacions que es faran són pertinents, probablement, per a diversos àmbits de les disciplines humanes i socials; d'altres són específiques per al camp de l'estudi de la comunicació en els seus diferents vessants.

1) Sol·licitud de projectes I+D.

a) A l'aplicatiu del Ministeri no hi figura gairebé cap ítem relatiu a àmbits relacionats amb Comunicació (com Periodisme, Publicitat, Cinema). Els pocs que hi ha són molt genèrics. Sí que existeixen, en canvi, en els “codis Unesco”.

b) La comunicació no constitueix, ella mateixa, una àrea de coneixement. Això pot ser acceptable, i fins i tot desitjable des del punt de vista epistemològic, donades les característiques dels objectes que es solen abordar en aquest camp, susceptibles de tractaments pluridisciplinars o transdisciplinars. Però comporta uns enormes inconvenients pràctics: molts investigadors dubten entre diverses àrees possibles a l'hora d'adscriure el seu projecte. En alguns casos (cosa que seria impensable en altres disciplines) l'àrea es decideix en funció de les previsions que hi ha sobre la competitivitat que hi haurà en cada una d'elles.

(Val a dir que un problema semblant s'ha produït amb la definició de les grans àrees a les quals cal adscriure els plans d'estudi de grau en el nou sistema de verificació. Per defecte, les carreres de comunicació han entrat a l'òrbita de les Ciències Socials i Jurídiques, però és ben evident que això comporta una constricció poc justificable).

c) Com a conseqüència del que s'acaba de dir, els projectes poden anar a parar a mans d'avaluadors que pertanyen a àmbits científics molt allunyats de l'objecte de investigació del projecte I+D que es proposa. Els informes de les comissions de vegades reflecteixen aquest desconeixement de causa. La sensació d'aleatorietat que arriba als investigadors és summament desencoratjadora.

2) Les publicacions.

(M'estendré menys en aquest punt donat que algunes de les ponències aportades pel matí hi fan referència de manera àmplia i prou convincent).

a) Les oportunitats. Existeixen poques publicacions del camp de la comunicació que figurin als índexs qualificats. El panorama és millor en el domini de la documentació. En qualsevol cas, molts investigadors coincidirien a considerar que aquests són uns àmbits científics on els llibres haurien de ser considerats encara com a elements importants en els processos d'avaluació de la qualitat de la recerca. Probablement els criteris en aquest sentit haurien de ser revisats.

b) Les revisions "cegues". En ser aquests uns camps encara força limitats tant pel que fa al nombre d'investigadors com al nombre de recerques, no sempre es dona l'opacitat que garanteix les revisions objectives i equànimes. D'una part els avaluadors acostumen a tenir força pistes de la procedència dels textos sobre els quals han de fer el seu dictamen; d'altra part, l'anonimat dels avaluadors no es protegeix amb suficients garanties, la qual cosa pot influir en el seu ànim. Hi ha experiències que corroboren ambdues situacions.

3) L'accés a places.

Els mecanismes actuals han millorat clarament aquells que els havien precedit (les antigues oposicions, les habilitacions, etc.) però encara no satisfan tothom, i especialment no satisfan aquells que els han de patir. Cal reconèixer que és molt difícil donar amb un sistema just d'avaluació de les trajectòries acadèmiques i de recerca de les persones que esperen una promoció als diferents nivells de l'escalafó docent. Com més sotmesos a criteris subjectius, majors crítiques respecte a possibles endogàmia, favoritismes, etc.; i, conseqüentment, reclamació de més automatismes. Però com més "objectivats" són, major perill que es perdin de vista aspectes singulars dels curricula personals o aspectes específics d'un àmbit acadèmic en concret; de manera que aleshores es reclama una major ponderació personal. Clarament, el peix es mossega la cua.

La reflexió anterior, molt genèrica, pot ser vàlida per al sistema en el seu conjunt i no només per a uns determinats àmbits científics. Respecte als que aquí ens ocupen sí que es pot dir que existeix una impressió molt generalitzada de perfectibilitat. Sense que s'hagi de traure ni una mica d'importància al pes que té i ha de tenir la recerca, sí que podria ser convenient admetre formes de reconeixement alternatives. I, en tot cas, revisar a fons els indicadors de qualitat de la recerca.

En el camp de la comunicació, almenys, caldria tenir en compte: a) que els objectes d'estudi van lligats a una estructura social de la comunicació que té unes coordenades espacials molt determinades (com, per exemple, la comunicació local) que dificulten extraordinàriament la tasca d'assolir un impacte mesurable amb els barems convencionals; b) que l'esmentat ancoratge a l'estructura social (especialment en tot allò que fa referència directa o indirectament al sistema de comunicació a Catalunya) es presta a fer la difusió de la recerca en català, i això, es reconegui o no, encara està clarament castigat en algunes instàncies d'avaluació; c) que hi pot haver molta recerca

aplicada (fins i tot en I+D+I) que no sempre es plasma en les formes de difusió més valorades.

4) La concessió de trams de recerca

Concorren en aquest punt una sèrie de problemes ja esmentats en els anteriors.

a) La composició de les comissions avaluadores, formades en el context de la “dissolució” de l'àmbit d'estudi de la comunicació, determina un gran allunyament dels camps específics d'estudi per part de les persones que les formen, amb la consegüent manca d'un coneixement suficient de les singularitats d'aquest àmbit.

b) La discutible adjudicació dels barems que s'apliquen a les revistes respecte als llibres i a altres formes de difusió de l'activitat investigadora.

c) La manca de suficients publicacions d'impacte “homologat”.

d) El handicap que encara representa la publicació en català.

Corol·lari

La rigidesa dels sistemes d'avaluació del professorat universitari (en la qual la recerca hi té un paper predominant) comporta una sèrie de disfuncions entre les quals destaquen les següents:

1) Es fa molt difícil la reconducció de trajectòries professionals cap al camp acadèmic. Si abans això ja era complicat, els nous circuits d'avaluació del professorat ho fan pràcticament impossible i sobretot a partir d'una certa edat. Això anirà creant una sima cada cop més profunda entre el professorat que prové de les professions de la comunicació i el purament “acadèmic”, amb el risc que a pocs anys vista es produeixi una regressió molt acusada en el camí d'integració de coneixements teòric-pràctics que han anat seguint les facultats de comunicació en els darrers anys.

2) Les persones que decideixen seguir la carrera acadèmica al camp de la comunicació troben enormement condicionada la seva trajectòria acadèmica (considerant aquesta com el sumatori del seu esforç tant en docència com en recerca) per les exigències que comporten els indicadors de qualitat que s'apliquen en les diverses fites de la seva progressió. Això ve donat per:

a) La submissió a línies de recerca que es consideren “prioritàries” en algunes convocatòries.

b) Els ritmes de producció científica a què els obliga el sistema de promoció vigent. És impressionant el temps dedicat a la producció per a congressos de “papers” que no sempre tenen una autèntica consistència ni es corresponen a autèntiques preocupacions científiques dels seus autors.

Aquest problema va ser posat de manifest de forma brillant (i certament força sarcàstica) pel col·lega de la UAB Jaume Soriano en una comunicació que va presentar el 2008 al I Congrés de l'AE-IC (Associació Espanyola d'Investigadors de la Comunicació) amb l'expressiu títol de "L'efecte ANECA".

Es dona la paradoxa que persones que tenen una predisposició vocacional cap a l'activitat acadèmica i molt especialment cap a la recerca, acaben avorrint-la i defugint-la precisament a causa de la cursa d'obstacles en què es converteix el seu control.

TALLER “L’AVALUACIÓ DE LA RECERCA EN HUMANITATS I CIÈNCIES SOCIALS”

Bones pràctiques en els processos de revisió d’articles en revistes avaluades

Lluís Codina. Departament de Comunicació. UPF

Resum de la intervenció

Es presentarà un conjunt de propostes de possibles bones pràctiques en els processos d’avaluació d’articles en les anomenades revistes peer review o de revisió per iguals.

Es considerarà la casuística típica de la producció acadèmica en ciències socials en general i en particular en humanitats, així com els problemes dels autor davant un confusió que sembla generalitzada al voltant dels gèneres de la literatura científica en ciències socials i la molt coneguda tendència a extrapolar criteris de les ciències físiques a tots els altres àmbits de la producció acadèmica.

Es presentaran propostes tant des del punt de vista dels autors, els avaluadors i els directors de les publicacions.

La intervenció es centrarà en les pràctiques de les publicacions avaluades en publicacions ISI espanyoles en l’àmbit de la Comunicació i les Ciències de la Informació.

Es farà una breu referència al nou àmbit de l’avaluació no formal que constitueix cada cop més l’anomenada Ciència 2.0

Guió previst

1. Els gèneres científics i conseqüències per a l’avaluació
2. Avaluar el què tenim, no el que voldríem tenir
3. Format de les recomanacions
4. Responsabilitat dels autors
5. Responsabilitat dels avaluadors
6. Responsabilitat del sistema editorial
7. La Ciència 2.0 com a nou escenari de futur

Recursos

Es pot veure un avançament del temes que es presentaran en el lloc del ponent:

<http://www.lluiscodina.com>

i en la seva sèrie de mapes conceptuais interactius:

<http://www.lluiscodina.com/diagramas.htm>

L. Codina, Gener 2010